

SVEA HOVRÄTT
Avdelning 07
Rotel 0713

DOM
2009-12-11
Stockholm

Mål nr
T 8555-08

ÖVERKLAGAT AVGÖRANDE

Stockholms tingsrätts dom 2008-10-03 i mål T 30385-05, se bilaga A

KLAGANDE

Länsförsäkringar Sak Försäkringsaktiebolag (publ), 502010-9681
106 50 Stockholm

Ombud: Försäkringsjurist Lars von Sydow
c/o Länsförsäkringar Sak Försäkringsaktiebolag (publ)
106 50 Stockholm

MOTPART

Therese Susanne Johansson, 770113-6223
Rud Haglyckan
671 91 Arvika

Ombud: Advokat Jonas Ågren och jur.kand. Robert Helenius
Box 2083
550 02 Jönköping

SAKEN

Trafikskadeersättning

HOVRÄTTENS DOMSLUT

1. Hovrätten fastställer tingsrättens dom.
 2. Länsförsäkringar Sak Försäkringsaktiebolag förpliktas att ersätta Therese Johanssons rättegångskostnader i hovrätten med 209 140 kr, varav 130 000 kr avser ombudsarvode, jämte ränta på 209 140 kr enligt 6 § räntelagen från denna dag till dess betalning sker.
-

Dok.Id 858830

Postadress Box 2290 103 17 Stockholm	Besöksadress Birger Jarls Torg 16	Telefon 08-561 670 00 E-post: svea.hovratt@dom.se www.svea.se	Telefax 08-561 670 59	Expeditionstid måndag – fredag 09:00-15:00
---	---	--	---------------------------------	---

YRKANDEN I HOVRÄTTEN

Länsförsäkringar Sak Försäkringsaktiebolag (Länsförsäkringar) har yrkat att hovrätten ska ogilla Therese Johanssons talan, befria bolaget från skyldigheten att ersätta motpartens rättegångskostnader vid tingsrätten och i stället tillerkänna Länsförsäkringar ersättning för dess rättegångskostnader där.

Therese Johansson har bestritt ändringsyrkandena.

Parterna har yrkat ersättning för sina rättegångskostnader i hovrätten.

HOVRÄTTENS DOMSKÄL

Parterna har åberopat samma grunder och utvecklat sin talan på i huvudsak samma sätt som vid tingsrätten. Länsförsäkringar har tillagt följande. Bolaget vitsordar att Therese Johansson idag har de besvär som hon uppger, men bestrider att besvären och arbetsförmågan har orsakats av trafikolyckan år 1993. Om hovrätten skulle finna att det föreligger ett orsakssamband mellan arbetsförmågan och trafikolyckan vitsordar bolaget de av tingsrätten utdömda beloppen som skäligen i och för sig. Om hovrätten skulle finna att det endast delvis föreligger ett orsakssamband bör dock ersättningen bestämmas i proportion till sambandet.

Therese Johansson, Lynette Kolberg och Mona Olsson har hörts på nytt i hovrätten. Ljudupptagningen av förhören vid tingsrätten med Lars Wallstedt, Thomas Wallmander, Thomas Timander, Gunilla Bring, Abbas Montazem, Per Ekman, Charlotte Sachs, Gustaf Neander, Margareta Björkäng Eriksson, Yvonne Kristoffersson och Lars Broman har spelats upp. Parterna har åberopat i huvudsak samma skriftliga bevisning som vid tingsrätten.

Therese Johansson, Lynette Kolberg och Mona Olsson har berättat i huvudsak i enlighet med vad som antecknats i tingsrättens dom, med följande tillägg och förtydliganden.

Therese Johansson: Före olyckan hade hon många fritidsaktiviteter, bl.a. ridning och skidåkning. Det gick bra för henne i skolan och hon hade haft sommarjobb i en butik. På Arvika sjukhus akutmottagning direkt efter olyckan ville läkarna att hon skulle stanna för observation under natten. De ändrade sig och bestämde istället att hon skulle skickas hem samma natt. Nästa dag hade hon fruktansvärt ont i hela kroppen och svårt att gå. Hon hade särskilt ont i nacken, skuldrorna och axlarna. Efter några dagar blev det mer uttalat var någonstans det onda satt och hon hade fortsatt huvudvärk. Under våren gick hon hos en sjukgymnast fram till skolavslutningen i juni 1993. På hösten började hon på gymnasiet i Arvika och fick en ny sjukgymnast som hon besökte två gånger i veckan fram till efter nyår. Hon fick dock ont så fort hon belastade rygg och nacke och hennes symptom blev värre efter sjukgymnastbehandlingarna. Hon slutade därför hos sjukgymnasten men fick ett träningsprogram som hon skulle följa på egen hand. Från 1994 och framåt har hon gått hos kiropraktor en gång om året och från 1996 har hennes mamma gett henne massage regelbundet. Hon har under hela perioden haft huvudvärk och ont i nacken, men haft uppfattningen att om hon gick till en läkare skulle hon bara få remiss till en ny sjukgymnast och ordineras värktabletter – som hon inte vill ta. Det finns inte så många läkare att välja på där hon bor och det var därför också troligt att hon skulle ha hamnat hos någon av de läkare hon redan besökt. Hon har under hela tiden efter olyckan haft samma besvär med sin rygg och nacke som hon hade från början. Besvären har dock varierat något och hon har mått bättre när hon har tagit det lugnt och inte belastat ryggen och nacken. Hon har emellertid successivt blivit sämre – t.ex. började hon under 1996 få besvär även i armarna i form av domningar och kraftlöshet.

Lynette Kolberg: När Therese sökte vård i oktober 1994 sa läkaren att de var pjåskiga och att det inte var något fel på henne. Den sjukgymnast som Therese gick hos i Arvika gav henne ett träningsprogram och sa att det inte fanns något mer att göra. Totalt var det tre läkare som sa att hon och Therese överdrev och att det inte var något fel på Therese utan att hennes besvär berodde på spända muskler. Hon trodde att läkarna måste veta bättre än vad hon själv gjorde. Therese ville inte heller själv söka vård och därför gjorde de inte det. När hon själv utbildade sig till massageterapeut och läste skadelära under år 1997 insåg hon att Therese måste söka vård eftersom hennes

besvär kunde bero på en whiplashskada. Vid den tiden var Therese gravid och ville inte ta några läkemedel.

Mona Olsson: Hon körde den bil som Therese åkte i vid olyckan. Hon var nykter. I en kurva mötte de en bil som kom emot dem på fel sida av vägen med helljusen på. Hon försökte köra ner i diket för att undvika en krock men den mötande bilen kolliderade med dem på den av henne körda bilens vänstra sida. Deras bil hamnade ganska långt ner i diket. Dörren på förarsidan blev helt hopknycklad. Motorhuven och vindrutan försvann. Hon lyckades häva sig ut ur bilen genom en trasig sidoruta och hamnade på knä utanför bilen. Hon såg att Therese låg utanpå frampartiet av bilen med sitt ansikte där vindrutan skulle ha varit. Therese var medvetslös. Det var helt tyst och de övriga som satt i bilen verkade också medvetslösa. På Arvika sjukhus akutmottagning rådde allmänt kaos med skrik och gråt i korridorerna eftersom det samma natt hade varit ytterligare en bilolycka och ett slagsmål med yxa.

Hovrätten gör följande bedömning.

Det är i målet ostridigt att Therese Johansson idag har rygg- och nackbesvär. Som tingsrätten konstaterat är den tvistiga frågan i målet om det finns ett orsakssamband mellan de skador som Therese Johansson ådrog sig vid trafikolyckan år 1993 och de besvär hon lider av idag. Under förutsättning att ett sådant samband föreligger är parterna överens om att Therese Johansson är berättigad till försäkringsersättning för retroaktiv och framtida inkomstförlust med de belopp som tingsrätten dömt ut.

Samtliga läkare som har hörts i målet är i huvudsak ense om vilka kriterier som bör beaktas vid bedömningen av frågan om samband – nämligen hälsotillståndet före olyckan, graden av våld eller trauma vid olyckan, symptomdebut i anslutning till olyckan, kontinuitet i besvären och konkurrerande skadeorsaker. Det kan också konstateras att samtliga läkare i huvudsak är överens om att de flesta kriterier för samband är uppfyllda i Therese Johanssons fall. När det gäller kriteriet att det ska föreligga kontinuitet i besvären är de dock oense. Härtill kommer att Charlotte Sachs och Gustaf Neander med hänsyn till journalanteckningarna i samband med olyckan, har ansett att det i och för sig kraftiga traumat inte gett upphov till några initiala

symptom på allvarlig nack- eller skullskada. Läkarnas samlade bedömning av sambandsfrågan har därför främst varit beroende av hur de bedömt frågan om Therese Johansson haft kontinuerliga besvär, men även i viss mån beroende av hur de bedömt Therese Johanssons initiala symptom.

Hovrätten anser, liksom tingsrätten, att frågan om samband ska bedömas utifrån de ovan angivna kriterierna. Beträffande Therese Johanssons hälsotillstånd före trafikolyckan är inte visat annat än att hon var fullt frisk. Med hänsyn bland annat till de uppgifter som Mona Olsson lämnat samt fotografierna på den aktuella bilen delar hovrätten tingsrättens bedömning att det rört sig om ett allvarligt våld eller trauma i samband med trafikolyckan och att detta således i och för sig skulle kunna vara tillräckligt för att orsaka de besvär som Therese Johansson har. Även när det gäller frågan om symptomen har debuterat i anslutning till olyckan anser hovrätten i likhet med tingsrätten att det är visat att så är fallet. Beträffande frågan om eventuella konkurrerande skadeorsaker har Länsförsäkringar gjort gällande att Therese Johanssons besvär skulle kunna var orsakade av åldersförändringar. Mot bakgrund av dels Therese Johanssons unga ålder, dels de uppgifter som Gunilla Bring lämnat om att åldersförändringar inte förekommer i de övre halskotorna framstår det dock enligt hovrättens bedömning som osannolikt att Therese Johanssons besvär skulle bero på åldersförändringar. Några andra konkurrerande skadeorsaker har inte påståtts.

När det härefter gäller frågan om Therese Johansson efter olyckan kan anses ha haft kontinuerliga kvarstående besvär har Therese Johansson själv beskrivit kontinuerliga, i viss mån varierande, men över tiden tilltagande besvär. Försäkringsbolaget har invänt att tilltagande besvär efter en vävnadsskada strider mot den s.k. traumatiska principen. De läkare som har hörts i målet har i stort varit överens om att en generell biomedicinsk mekanism är att besvären vid en vävnadsskada är störst i början men avtar vartefter vävnadsskadan läker. Charlotte Sachs har uppgett att denna mekanism av försäkringsläkare benämns som den traumatiska principen. De hörda läkarna har emellertid inte varit överens om att denna princip också gäller för whiplashskador. Gunilla Bring, som enligt hovrättens mening får anses särskild kvalificerad på det aktuella området, har uppgett att det är väl visat i studier och beprövad erfarenhet att en komplicerad symptombild kan utgå från nacken samt att det vid whiplashskador är

vanligt att besvären kommer tillbaka efter den första läkningsprocessen och att känsligheten för belastning ökar med tiden. Såväl Gunilla Bring som Tomas Timander och Lars Wallstedt har också uppgett att våld mot nacken kan ge besvär som tilltar över tiden, liksom t.ex. ledsador i knän kan ge instabilitet eller artros med tilltagande besvär. Deras uppgifter stöds också av det i målet åberopade yttrandet från Socialstyrelsens rättsliga råd i vilket det anförs att traumatiska skador i vissa fall kan ge ökande symptom även efter en initial läkningsfas till följd av sekundära förändringar och att ett exempel på det är korsbandsskador i knäleden. Mot denna bakgrund anser hovrätten inte att det enbart med hänvisning till den traumatiska principen går att dra slutsatsen att Therese Johanssons tilltagande besvär inte kan vara orsakade av de skador hon fick vid trafikolyckan. Emellertid kan det konstateras att den skriftliga bevisningen i målet inte ger stöd för att Therese Johansson haft kontinuerliga besvär, eftersom hon under perioden 1994 till 2001 inte sökte läkarvård – i vart fall inte någon sådan vård som har dokumenterats. Hovrätten anser dock i likhet med tingsrätten att Therese Johansson på ett trovärdigt sätt beskrivit att hon har haft kontinuerliga besvär under dessa år och att hennes uppgifter i denna del stöds av hennes mamma Lynette Kolbergs uppgifter. Hovrätten anser inte heller att det förhållande att hon under en rad av år inte sökt läkarvård framstår som märkligt mot bakgrund av hur hon tidigare bemötts av vården, hennes ungdom och livssituation i övrigt. Hovrätten instämmer därför i tingsrättens bedömning att det är visat att Therese Johansson har haft kontinuerliga besvär sedan trafikolyckan.

Vid en sammantagen bedömning av samtliga kriterier för sambandsfrågan finner hovrätten således i likhet med tingsrätten att det framstår som klart mer sannolikt att Therese Johanssons arbetsförmåga har orsakats av trafikolyckan än att så inte är fallet. Länsförsäkringar har i hovrätten vitsordat de av tingsrätten utdömda ersättningsbeloppen och det råder således inte tvist om trafikskadeersättningens storlek. Tingsrättens dom ska därför fastställas.

Vid denna utgång ska försäkringsbolaget ersätta Therese Johanssons rättegångskostnader i hovrätten. Det yrkade beloppet är enligt hovrättens bedömning skäligt.

HUR MAN ÖVERKLAGAR, se bilaga B

Överklagande senast 2010-01-08

I avgörandet har deltagit hovrättsråden Staffan Lind, Magnus Ulriksson och Katja Isberg Amnäs, referent, samt t.f. hovrättsassessorn Niklas Schüllerqvist.
Enhälligt.

STOCKHOLMS TINGSRÄTT
Avdelning 5

DOM
2008-10-03
Meddelad i
Stockholm

Mål nr
T 30385-05

PARTER

KÄRANDE

Therese Johansson, 770113-6223
Rud Haglyckan
671 91 Arvika

Ombud och biträde enligt rättshjälpslagen: advokaten Elias Martin
LEGIO Advokatfirma AB
Box 5779
114 87 Stockholm

SVARANDE

Länsförsäkringar Sak Försäkringsaktiebolag (publ), 502010-9681
106 50 Stockholm

Ombud: försäkringsjuristen Ragnar Johansson
Länsförsäkringar Sak
Försäkringsaktiebolag
106 50 Stockholm

DOMSLUT

1. Länsförsäkringar Sak Försäkringsaktiebolag (publ) ska till Therese Johansson utge tvåhundraåttiotusentrehundrafyrtioåtta (280 348) kr jämte ränta enligt 6 § räntelagen från den 1 maj 2006 till dess betalning sker.
2. Länsförsäkringar Sak Försäkringsaktiebolag (publ) ska till Therese Johansson utge sjuttioåttatusentvåhundraåttiofyra (78 284) kr årligen från den 1 januari 2006 till och med den 31 december 2041. Beloppet ska uppräknas årligen enligt vid varje tidpunkt tillämplig lag om skadeståndslivräntor.
3. Therese Johansson har rätt att återkomma till Länsförsäkringar med yrkande om pensionsförlust med utgångspunkt i den inkomstförlust som hon tillerkänts enligt punkt 1-2 ovan.
4. Tingsrätten fastställer ersättning enligt rättshjälpslagen till Elias Martin med etthundratrettionfemtusenetthundratjugofem (135 125) kr. I beloppet ingår mervärdesskatt med 27 025 kr.

Dok.Id 605131

Postadress	Besöksadress	Telefon	Telefax	Expeditionstid
Box 8307 104 20 Stockholm	Fleminggatan 14	08-561 654 70 E-post: stockholms.tingsratt.avdelning5@dom.se www.stockholmstingsratt.se	08-561 650 05	måndag – fredag 09:00-12:00 13:00-15:00

5. Tingsrätten fastställer ersättning enligt rättshjälpslagen till Therese Johansson med tolvtusenfemhundra (12 500) kr avseende läkarutlåtanden. I beloppet ingår mervärdesskatt med 2 500 kr.
 6. Länsförsäkringar Sak Försäkringsaktiebolag (publ) ska ersätta Therese Johanssons rättegångskostnader med trettiosextusentrehundra (36 300) kr.
 7. Länsförsäkringar Sak Försäkringsaktiebolag (publ) ska ersätta Therese Johanssons kostnader för rättshjälp uppgående till etthundrafyrtiosjutusensexhundraatjugofem (147 625) kr enligt den fördelning som Rättshjälpsmyndigheten beslutar.
 8. Tingsrätten beslutar att Therese Johanssons rättshjälp ska upphöra.
-

BAKGRUND

Therese Johansson skadades som 16-åring i en trafikolycka den 30 april 1993 (härefter trafikolyckan). Vid olyckstillfället färdades hon som passagerare i ett fordon med reg nr BSR 095 vilket vid tidpunkten var försäkrat hos Länsförsäkringar Sak Försäkringsbolag (publ), hädanefter kallat Länsförsäkringar.

Therese Johansson uppbär sedan 2002 sjukersättning på halvtid på grund av ryggbesvär och har sedan 2003 ett anpassat arbete på halvtid som bensinmacksbiträde.

YRKANDEN OCH INSTÄLLNING

Therese Johansson har yrkat enligt följande.

Retroaktiv inkomstförlust

att tingsrätten förpliktar Länsförsäkringar att till henne utge i *första hand* ett tillkommande kapitalbelopp avseende retroaktiv inkomstförlust för perioden fram till den 31 december 2005 om 389 503 kr jämte ränta enligt 6 § räntelagen från den 1 maj 2006 till dess betalning sker;

att tingsrätten förpliktar Länsförsäkringar att till henne utge i *andra hand* ett tillkommande kapitalbelopp avseende retroaktiv inkomstförlust för perioden fram till den 31 december 2005 om 280 348 kr jämte ränta enligt 6 § räntelagen från den 1 maj 2006 till dess betalning sker.

att tingsrätten förpliktar Länsförsäkringar att till henne utge i *tredje hand* ett tillkommande kapitalbelopp avseende retroaktiv inkomstförlust för perioden fram till den 31 december 2005 om 240 000 kr jämte ränta enligt 6 § räntelagen från den 1 maj 2006 till dess betalning sker.

Framtida inkomstförlust

att tingsrätten förpliktar Länsförsäkringar att till henne utge en årlig livränta avseende framtida inkomstförlust om i *första hand* 78 284 kr från och med den 1 januari 2006 till och med den 31 december 2041.

att tingsrätten förpliktar Länsförsäkringar att till henne utge en årlig livränta avseende framtida inkomstförlust om i *andra hand* 30 000 kr från och med den 1 januari 2006 till och med den 31 december 2041.

Yrkad livränta enligt ovan skall årligen uppräknas enligt lag (1973:213) om ändring om skadeståndslivräntor.

Framtida pensionsförlust

att tingsrätten fastställer att, för det fall att rätt till inkomstförlust fastställs, Therese Johansson äger rätt att återkomma till Länsförsäkringar med yrkande om pensionsförlust utifrån bestämd inkomstförlust.

Therese Johansson har vidare yrkat att tingsrätten förpliktar Länsförsäkringar att ersätta hennes rättegångskostnader.

Länsförsäkringars inställning

Länsförsäkringar har bestritt samtliga yrkanden avseende inkomstförlust till och med den 31 december 2005. Rätteyrkandena i denna del har också bestritts.

Länsförsäkringar har i och för sig vitsordat att ränta ska utgå fr.o.m. den 1 maj 2006.

Vidare har Länsförsäkringar bestritt såväl förstahands- som andrahandsyrkandena om livränta beträffande inkomstförlust fr.o.m den 1 januari 2006 (ovan rubricerat framtida inkomstförlust).

Länsförsäkringar har i och för sig medgett att eventuell livränta skall uppräknas i enlighet med lagen (1973:213) om ändring av skadeståndslivräntor.

För det fall att tingsrätten skulle finna Therese Johansson berättigad till inkomstförluster till 65 år, medger Länsförsäkringar ersättning för pensionsförlust med belopp som senare får bestämmas.

Inget av de yrkade beloppen har vitsordats som skäliga i och för sig. Länsförsäkringar har dock vitsordat att kalkylerna avseende inkomstförlust i och för sig är riktigt beräknade.

Länsförsäkringar har som i och för sig skäligt vitsordat en löneökningssnorm för förfluten tid med 3 procent per år på de av Therese Johanssons yrkade inkomstunderlagen, som sjuksköterska, undersköterska och bensinstationsbiträde.

Länsförsäkringar har slutligen yrkat ersättning för rättegångskostnader.

GRUNDER OCH UTVECKLING AV TALAN

Therese Johansson

Therese Johansson var vid olyckstillfället 16 år gammal. Hon var fullt frisk, gick i årskurs nio och tränade längdskidåkning, ridning och slalom. Vid trafikolyckan kastades hon genom vindrutan och hittades på motorhuv. Hon förlorade medvetandet en stund till dess ambulansen kom. På sjukhuset var det kaos på grund av två trafikolyckor och hon skickades hem redan efter ett par timmar. Redan på olycksnatten fick hon värk och besvären har sedan dess varit kontinuerliga. Hon fick

bestående men efter trafikolyckan. Hon gick ut nian och började på samhällsprogrammet på gymnasiet. Hon klarade dock inte av samhällsprogrammet utan bytte året därpå till omvårdnadsprogrammet. Inte heller det gick att genomföra. År 1997 flyttade hon hemifrån och sökte arbete. Hon jobbade som undersköterska, men trots flera försök med olika jobb var besvären sådana att hon inte kunde yrkesarbeta kontinuerligt. År 1998 fick hon sitt första barn och år 2000 sitt andra. När hon skulle tillbaka till arbetsmarknaden år 2001 blev ryggbesvären värre vilket föranledde en större utredning. Sedan augusti 2001 har hon haft läkarkontakt, gått på sjukgymnastik, tränat och fått akupunktur. Under åren 1994 till 2001 anlätade hon vid några tillfällen kiropraktor och fick även regelbundet massage av sin mamma som är massageterapeut för att lindra värken. Med beaktande av samtliga omständigheter är det visat att skadan i form av medicinsk och ekonomisk invaliditet är orsakad av trafikolyckan och därmed ersättningsgill enligt trafikskadelagen genom det vid skadetillfället gällande försäkringsavtalet.

Yrkandena har framställts utifrån inställningen att Therese Johansson utan skadan skulle arbetat heltid. Till grund för beräkningen ligger differensmetoden.

Retroaktiv inkomstförlust

Förstahandsyrkandet baseras på förutsättningen att hon utan skadan hade utbildat sig till sjuksköterska och därefter påbörjat heltids yrkesarbete som sjuksköterska i Värmland från och med den 1 januari 2001. Inkomstunderlaget är hämtat från Vårdförbundets uppgifter om lönenivåer och avdrag har gjorts för hennes faktiska inkomster.

Andrahandsyrkandet baseras på förutsättningen att hon utan skadan hade påbörjat heltids yrkesarbete som undersköterska i Värmland från och med den 1 januari 1998 och fortsatt med det fram till dess att hon istället hade börjat arbeta som bensinmacksbiträde från och med den 1 januari 2005. Inkomstunderlaget är inhämtat från Kommunalarbetarförbundets uppgifter om lönenivåer, samt löneintyg av Therese Johanssons arbetsgivare Shell och avdrag har gjorts för hennes faktiska inkomster.

Tredjehandsyrkandet baseras på förutsättningen att det inte med tillräckligt grad av säkerhet går att bestämma den yrkesinriktning som hon hade valt eller kommit att arbeta med som oskadad. För perioden 1 januari 1998 och framgent skall Therese Johansson därför istället ersättas för sin inkomstförlust med skäligen uppskattade 30 000 kr per år.

Framtida inkomstförlust

Therese Johanssons yrkande om ersättning för framtida inkomstförlust eller livränta beräknas på den framräknade inkomstförlusten för 2005 med 3 procent uppräkningsvarvid den därefter skall årligen uppräknas enligt lag (1973:213) om ändring av skadeståndslivräntor. Den framräknade inkomstförlusten avseende 2005 uppgick till samma belopp oavsett sysselsättning. Andrahandsyrkandet baseras på schablon för barnskada.

Länsförsäkringar

Enligt Länsförsäkringars mening har Therese Johansson inte visat

- att hon vid trafikolyckan den 30 april 1993 har ådragit sig personskador som medfört kvarstående besvär, som orsakar henne medicinsk och ekonomisk invaliditet,
- att hennes nuvarande uppgivna besvär är skadebetingade,
- att det föreligger något samband mellan de skador som hon uppger sig ha ådragit sig vid trafikolyckan och hennes nuvarande uppgivna arbetsförmåga, eller
- att hon har gjort någon skadebetingad inkomstförlust och / eller skadebetingad pensionsförlust, och därför är hon inte berättigad till någon trafikskadeersättning.

Länsförsäkringar har vidare anfört att samtliga av Therese Johanssons yrkade belopp är oskäligen.

Länsförsäkringar är av uppfattningen att Therese Johanssons nackbesvär upphörde under våren 1994. I maj 1994 skickade Länsförsäkringar ett brev till Therese Johansson och bad henne, med anledning av den skadeanmälan hon hade gett in knappt ett år tidigare, att höra av sig om hon hade fler besvär. Någon kontakt togs inte förrän 2001. Therese Johansson har inte haft några läkarkontakter med anledning av sina besvär under åren 1994 till 2001. För det fall det skulle föreligga samband mellan olyckan och hennes nuvarande besvär så har hon i vart fall inte visat att hon gjort någon inkomstförlust.

Bevisning

Parterna har åberopat skriftlig och muntlig bevisning.

DOMSKÄL

I målet är ostridigt att Therese Johansson som 16-åring var med om en trafikolycka och att hon idag, 15 år senare, har svåra rygg- och nackbesvär. Therese Johansson är sedan år 2007 stelopererad i de övre halskotorna och uppbär sedan 2002 sjukersättning på halvtid. Hennes ryggbesvär är sedan år 2001-2002 väl dokumenterade. Länsförsäkringar har inte ifrågasatt att Therese Johansson har allvarliga ryggbesvär. Målet rör alltså två frågor. Den centrala frågan är om det finns ett samband mellan trafikolyckan och Therese Johanssons ryggbesvär. För det fall det finns ett sådant samband är frågan om Therese Johansson har lidit någon inkomstförlust till följd av skadan, och i så fall med vilka belopp.

Sambandsfrågan

Therese Johansson har bevisbördan för sitt påstående om ett orsakssamband mellan olyckan och besvären. Såvitt gäller beviskravet måste Therese Johansson, med beaktande av samtliga omständigheter i målet, göra det klart mer sannolikt att hennes besvär härrör från trafikolyckan den 30 april 1993 än att det finns någon annan orsak till besvären. Ett sådant beviskrav ska enligt etablerad praxis tillämpas i situationer som denna, då det föreligger särskilda svårigheter att lägga fram fullständig bevisning om att andra skadeorsaker än den påstådda är uteslutna (NJA 1991 s. 481 samt NJA 1993 s. 764).

Tingsrätten bedömer frågan om samband genom en sammanvägning av svaren på följande frågeställningar; (i) hälsotillståndet innan olyckan, (ii) graden av våld eller trauma som orsakats av olyckan, (iii) symptomdebut i anslutning till olyckan, (iv) kontinuitet i besvären och (v) konkurrerande skadeorsaker.

Eftersom Länsförsäkringar i målet har framfört tvivel om det metodmässigt riktiga i att tillerkänna muntliga uppgifter betydelse i mål av det aktuella slaget ser sig tingsrätten föranledd att inledningsvis påtala följande. Trafikskadenämnden, som ofta prövar frågor om ersättning som första instans, är ingen domstol och kan alltså inte ta upp muntlig bevisning. Prövningen där måste med nödvändighet baseras på skriftligt material. Men det innebär inte att det skulle vara en överlägsen metod, vetenskapligt eller rättsligt, att endast ta hänsyn till skriftligt material vid bedömning av sambandsfrågor. Patientens egna uppgifter kan ha betydelse för sambandsbedömningen. I svensk rätt tillerkänns muntlig bevisning högt bevisvärde. Det är dessutom inte gångbart att bedöma olika bevismedel isolerat. Tvärtom är det vedertaget att bevisningen i komplexa mål av det aktuella slaget ska bedömas med betraktande av samtliga omständigheter (NJA 1991 s. 481 samt NJA 1993 s. 764). Högsta domstolen har uttryckligen avstått från att tillerkänna försäkringsläkares bedömningar baserade på skriftligt material något försteg ur bevissynpunkt, utan har istället påtalat vikten för bevisvärderingen av vilken

kompetens läkaren har på det ifrågavarande området, och framför allt vilka skäl respektive läkare åberopar för sina slutsatser (NJA 2001 s. 657).

Therese Johansson har i förhör under sanningsförsäkran uppgett att hon var fullt frisk och aktiv innan olyckan, uppgifter som bekräftas av hennes mamma Lynette Kolberg. Länsförsäkringar har inte anfört några omständigheter avseende Therese Johanssons hälsotillstånd innan olyckan inträffade. Tingsrätten utgår i det följande från att Therese Johansson var fullt frisk innan olyckan.

Det har inte framförts några teorier i målet om konkurrerande skadeorsaker, annat än att Länsförsäkringar har framhållit att ryggbesvär är vanligt förekommande bland befolkningen.

Såvitt gäller betydelsen av själva olyckan för sambandsbedömningen utgår tingsrätten från att vid en mycket allvarlig olycka med kraftigt verkande våld bör det vara lättare för den skadelidande att påvisa samband, medan det krävs mer för att visa samband vid mindre allvarliga olyckor där graden av våld har varit lägre.

Beträffande graden av våld eller trauma konstaterar tingsrätten att trafikolyckan var av mycket allvarligt slag. Det var en frontalkrock mellan två bilar på en 90-väg. Therese Johansson satt som passagerare utan bälte i en Mercedes av årsmodell -78. Enligt uppgifter i skadeanmälan körde den mötande bilen uppskattningsvis 90 km/h medan Mercedesen, som sökte väja, kördes i 50-90 km/h. Av förhöret med Mona Olsson, som körde Mercedesen, har framgått att bilen dessutom krockade med ett träd efter att ha krockat med den mötande bilen. Föraren i den mötande bilen avled strax efter krocken. En av Therese Johanssons medpassagerare bröt nacken och de övriga tre medpassagerarna fick också skador. Bilderna från olycksplatsen och på de förstörda bilarna, liksom Therese Johanssons och Mona Olssons uppgifter, bekräftar att det varit fråga om en mycket allvarlig trafikolycka. De läkare som hörts i målet är väsentligen eniga om att det varit fråga om kraftigt våld (s.k. högenergivåld) som Therese Johansson utsatts för. Therese Johanssons uppgift att hon slagit huvudet i vindrutan har i målet bekräftats

genom den skriftliga bevisningen i målet (journalblad från sjukgymnast upprättat den 11 maj 1993 och skadeanmälan till försäkringsbolaget), genom Mona Olssons vittnesmål, samt genom Lynette Kolbergs uppgifter att hon fått plocka glasbitar ur dotterns ansikte under olycksnatten. Therese Johanssons uppgift att hon varit medvetslös en längre stund efter krocken bekräftas av Mona Olssons vittnesmål och genom den skriftliga bevisningen (journalblad från sjukgymnast upprättat den 11 maj 1993).

Therese Johansson fick åka ambulans till sjukhuset efter olyckan. Hon observerades där i två timmar och skickades sedan hem. Av journalanteckningen framgår att hon var måttligt alkoholpåverkad och inte mindes vad som hade hänt. Hon svarade adekvat på frågor och läkaren kunde vid kroppslig genomgång inte hitta något anmärkningsvärt annat än en bula i pannan. Denna första journalanteckning direkt efter olyckan skulle alltså indikera att Therese Johansson var mer eller mindre oskadad. Värdet av denna anteckning måste dock ifrågasättas (se angående värdet av journalanteckningar NJA 2001 s 657). Som framgått var det fråga om en mycket allvarlig olycka där Therese Johansson hade slagit huvudet och varit medvetslös en stund på olycksplatsen. Av de läkare som hörts i målet har Lars Wallstedt och Tomas Timander bedömt sjukhusets åtgärder med att ta hand om Therese Johansson som anmärkningsvärda. Gunilla Bring har gjort bedömningen att Therese Johansson blev nedprioriterad. Therese Johansson och Mona Olsson har båda berättat att det var kaos på sjukhuset till följd av trafikolyckan och en annan olycka. Lynette Kolberg har vittnat om dotterns skick vid hemkomsten under natten. Therese Johansson kom hem från sjukhuset insvept i en filt, med ansiktet fullt med glassplitter, utrustad med plåstertejp som hon själv skulle använda till såren i ansiktet.

Tre dagar senare, den 3 maj 1993, kom Therese Johansson tillbaka till sjukhuset, enligt journalen med värk i nacke, vänster skuldra och vänster bröstrygg, samt huvudvärk. Röntgen av halsrygg med provokationsbilder var utan anmärkning. Hon fick recept på smärtstillande medicin och remiss till sjukgymnast, enligt journalen för att förhindra uppkomst av whiplashsyndrom. Therese Johansson har själv berättat att orsaken till att hon på nytt sökte vård var att hon hade mycket svåra smärtor i hela kroppen, hon kän-

de sig ”totalmörbultad”. Hon hade huvudvärk och ont i nacken, ländryggen och axlarna. Uppgifterna om att hon hade svåra smärtor har bekräftats av hennes mamma Lynette Kolberg.

Sammantaget är det visat i målet att symptom motsvarande nack- och skallskador visade sig direkt efter skadan. Tingsrätten bedömer att Therese Johansson fick skador vid olyckan vilka måste anses betydligt allvarligare än vad som framgår av journalanteckningarna från den 1 maj 1993 och den 3 maj 1993. Eftersom någon närmare utredning av skadan inte gjordes i anslutning till skadetillfället är det omöjligt att långt i efterhand få någon klarhet i dess omfattning. Besvär med huvudvärk och muskelspänningar har dokumenterats vid Therese Johanssons besök hos sjukgymnasten den 11 maj 1993.

Den 13 oktober samma år sökte Therese Johansson läkare igen på grund av ryggvärk. Hon fick åter recept på smärtstillande medicin och remiss till sjukgymnast. Länsförsäkringar har ifrågasatt att läkarbesöket den 13 oktober skulle vara föranlett av olyckan. I denna del konstaterar tingsrätten att Therese Johansson har berättat att hon månaderna efter olyckan gick till sjukgymnast, först två gånger i veckan, sedan en gång i veckan och sedan inte alls. Hon hade planerat att sommarjobba i en affär, liksom sommaren innan, men det var omöjligt. Hon kunde inte heller sköta hushållssysslor. Familjen hade lånat en häst som hon skulle ha över sommaren, men de fick lämna tillbaka hästen eftersom hon inte kunde ta hand om den till följd av sina besvär. När hon började på gymnasiet efter sommaren hade hon stora problem att klara studierna. Hon fick värk av att sitta ned och var ofta helt utmattad redan vid lunchtid. Till följd av detta hade hon hög frånvaro i skolan. Therese Johanssons uppgifter har bekräftats av hennes mamma Lynette Kolberg.

Under några månader efter läkarbesöket i oktober 1993 gick Therese Johansson på sjukgymnastik men slutade sedan. I målet är ostridigt att Therese Johansson under sju års tid, från våren 1994 då besöken hos sjukgymnasten upphörde, till år 2001, inte sökte vård. Beträffande beviskraven för ett orsakssamband mellan olyckan och bestående besvär kan det inte generellt krävas av en skadelidande att han eller hon söker läkare i

syfte att säkra bevisning, särskilt inte när det är fråga om en ung människa. Däremot kan trovärdigheten i uppgifter om kontinuerliga besvär ifrågasättas om det förekommit långa perioder utan läkarkontakt eller annan kontakt med vården. För att rätten ska bedöma uppgifter om kontinuerliga besvär som trovärdiga torde som huvudregel krävas att patienten har sökt vård. Den som inte har gjort det har att erbjuda en sannolik förklaring.

Therese Johansson har om denna tid berättat i huvudsak följande. Hon hade stora svårigheter att klara av samhällsprogrammet på gymnasiet och bytte därför hösten 1994 till omvårdnadslinjen. Det gick bättre men fungerade inte fullt ut. Hon hade mycket svårt att sitta och studera. Hennes besvär fortsatte, dock var det bättre så länge som hon tog det lugnt. Hon kunde inte träna som hon hade gjort innan olyckan, t.ex. visade det sig vara omöjligt att rida eller gå på work-out. Hon fick huvudvärk vid minsta ansträngning. På grund av hög frånvaro fick hon inte godkänt på gymnasiet. Efter gymnasiet hade hon olika ströjobb. Hon förstod inte själv vad det var för fel på henne. Hon prövade restaurangjobb men hade stora svårigheter med de lyft som krävdes i arbetet. När hon flyttade ihop med sin sambo 1997 var det en stor förändring. Allt hushållsarbete med disk, matlagning m.m. förvärrade hennes besvär. I maj 1998 fick hon sitt första barn. Hennes mamma Lynette Kolberg var hemma hos henne nästan varje dag och hjälpte till, eftersom hon hade svårt att lyfta. Under 1999 jobbade hon en kortare tid i hemsjukvården, vilket gick relativt bra, dock kunde hon inte bära matkassar. När hon efter sin andra föräldradödighet, år 2001, skulle tillbaka till yrkeslivet, började hon jobba på ett äldreboende. Det fungerade inte alls eftersom det var ett fysiskt krävande arbete med många tunga lyft. Hon ”brakade ihop totalt” med nackvärk, huvudvärk och problem med armarna. Det var först då hon sökte vård igen.

Lynette Kolberg har i vittnesförhör i allt väsentligt bekräftat Therese Johanssons uppgifter om sina besvär under åren 1994 till 2001. Hon har dessutom vittnat om att Therese Johansson blev mycket tillbakadragen efter olyckan och mest ville vara ifred på sitt rum. Lynette Kolberg har även förklarat att hon som mamma kände sig väldigt obekvämt när de sökte vård tre dagar efter olyckan. På sjukhuset tyckte man att Therese

Johanssons besvär var en bisak. De påminde Lynette Kolberg om att en person hade dött och en brutit nacken, till skillnad från Therese Johansson. De tyckte att hon och Therese Johansson var pjåskiga som kom dit igen. Bemötandet var likartat när de gick till läkaren igen i oktober samma år. Budskapet var att Therese Johansson var röntgad och att det inte var något fel med henne. Lynette Kolberg sökte hjälpa sin dotter och inrättade sin dagliga tillvaro efter detta.

Sammanfattningsvis finner tingsrätten att Therese Johansson har förklarat på ett trovärdigt sätt varför hon inte sökte vård under sju års tid trots omfattande besvär. Hon var ung, endast 16 år vid olyckstillfället. Hon och mamman uppfattade att besvären bagatelliserades av vården. Under hela den aktuella tiden hade hon stöd av sin mamma i sin dagliga tillvaro. Ekonomiskt klarade hon sig eftersom hon först bodde hemma hos föräldrarna, sedan med sin sambo. Under åren 1998 till 2001 var hon föräldraledig mesta tiden. Först när hon skulle tillbaka ut i yrkeslivet år 2001 blev den fulla omfattningen av besvären tydliga. Therese Johansson har alltså - som det kan uttryckas - under en följd av år flugit under radarn genom att vara gymnasieelev, hemmaboende, sambo och föräldraledig, och genom att hon haft stöd från sina närstående.

Länsförsäkringar har hävdats i målet att Therese Johanssons uppgifter om kontinuerliga och ökande besvär strider mot vad man kallar den traumatiska principen. Frågan är om värdet av den av Therese Johansson åberopade bevisningen måste anses lägre för att den (enligt Länsförsäkringars resonemang) skulle strida mot vedertaget medicinskt kunnande. Enligt Länsförsäkringar innebär den traumatiska principen att besvären vid mjukdelsskador är värst i början för att sedan avta. Det framgår dock av uppgifterna från såväl de läkare som hörts på Therese Johanssons begäran som från de Länsförsäkringar anlätade läkarna att den traumatiska principen inte är någon oomstridd princip. Den används vid sambandsbedömningar av svenska försäkringsläkare. Ett accelererande förlopp har å andra sidan godtagits i praxis (NJA 2001 s. 657).

Även med utgångspunkt i den traumatiska principen finner dock tingsrätten i detta fall att vad som framkommit om Therese Johanssons hälsotillstånd före olyckan, graden av

våld eller trauma som orsakats av olyckan med påföljd att hon måste ha fått allvarligare skador än som framgår av de initiala journalanteckningarna och hennes egna uppgifter om varför hon trots det inte sökte vård för sina besvär under lång tid närmast efter olyckan, innebär att hon, med gällande beviskrav, förmått göra det klart mera sannolikt att hennes nuvarande ryggbesvär har vållats av olyckan än att det skulle vara besvär som utvecklats oberoende av trafikolyckan.

Beräkning av trafikskadeersättningen

När skolungdomar skadar sig är det vedertaget att beräkna ersättning med ledning av de löneavtal som finns inom tilltänkt yrkesområde. I det nu aktuella målet ligger det närmast till hands att utgå från att Therese Johansson skulle ha arbetat som undersköterska. Hon har gått omvårdnadslinjen på gymnasiet och det får antas att hon skulle ha kunnat genomföra den utbildningen och arbeta heltid inom yrket om det inte hade varit för olyckan. Dessutom har hon faktiskt arbetat som undersköterska, även om det var kortvarigt. Med hänsyn till det sagda och då Länsförsäkringar inte har haft några bärande invändningar mot den utredning som Therese Johansson har presenterat ska Therese Johanssons andrahandsyrkande bifallas såvitt gäller retroaktiv inkomstförlust, liksom hennes förstahandsyrkande såvitt gäller framtida inkomstförlust.

Rättshjälpersättning

Tingsrätten beviljade Therese Johansson rättshjälp genom beslut den 19 december 2005. Rättshjälpsbiträdet Elias Martin har vid huvudförhandlingen yrkat ersättning enligt rättshjälpslagen för 193 timmars arbete. Någon anmälan om att antalet upparbetade timmar närmade sig 100 har inte gjorts till tingsrätten innan huvudförhandlingen. Elias Martin har anfört att han har talat med tingsrätten i frågan, men någon anteckning har inte gjorts om detta på tingsrättens dagboksblad eller bland tingsrättens handlingar. Ett beslut att rättshjälpen ska fortsätta utöver 100 timmar förutsätter att biträdet påtalar

att den aktuella bestämmelsen ska tillämpas. Om gränsen överstigits utan kontakter med rätten bör det inte komma ifråga att lämna ersättning för arbete utöver 100-timmarsgränsen (Renfors, Cecilia, och Sverne Arvill, Ebba, Rättshjälpslagen, 2 uppl, Norstedts 2006, s. 176). Rätten till rättshjälp upphör efter 100 timmar, om inte rätten beslutat att rättshjälp beviljas för ytterligare ett visst antal timmars arbete. Begär ett rättshjälpsbiträde ersättning för redan nedlagd tid som överstiger 100 timmar utan att rätten dessförinnan beslutat om förlängd rättshjälp, skall begäran således normalt avslås utan prövning av om mer än 100 timmar behövs (NJA 2007 s. 752). Tingsrätten avslår därför begäran om rättshjälpsersättning utöver 100 timmar. I detta ligger ingen kritik mot Elias Martins arbetsinsats, som framstår som adekvat för att tillvarata Therese Johanssons rätt, och inte heller mot antalet upparbetade timmar som också framstår som rimligt.

Rättegångskostnader

Länsförsäkringar är tappande part och ska därför ersätta Therese Johanssons rättegångskostnader.

Therese Johansson har, för det fall framställan om rättshjälp utöver 100-timmarsgränsen inte skulle bifallas, yrkat att Länsförsäkringar förpliktas att ersätta den överskjutande delen. En förutsättning för att Länsförsäkringar ska kunna bära ansvar för dessa kostnader är att det är fråga om rättegångskostnader som Therese Johansson har haft. För att Therese Johansson ska ha haft kostnad för biträde utöver 100-timmarsgränsen förutsätts att det funnits ett avtal mellan henne och rättshjälpsbiträdet Elias Martin om att han skulle biträda henne uteslutande på hennes bekostnad ifall rättshjälpen upphörde och därför inte täckte nerlagd tid (NJA 2007 s. 752). Det framgår inte av utredningen i målet att det träffats något sådant avtal. Då kostnaden för upparbetad tid utöver 100-timmarsgränsen inte ska bäras av Therese Johansson kan inte heller Länsförsäkringar förpliktas att ersätta detta som rättegångskostnad.

Therese Johansson har yrkat ersättning för kostnader för läkarutlåtanden utöver vad som ersätts av rättshjälpen med 36 300 kr. Kostnaden är skälig och ska ersättas av Länsförsäkringar.

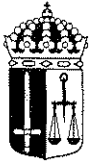
HUR MAN ÖVERKLAGAR, se bilaga

Överklagande ges in till tingsrätten senast den 24 oktober 2008, ställs till Svea hovrätt.

Tomas Norström

Caroline Hindmarsh

Ingeborg Simonsson

SVEA HOVRÄTT

HUR MAN ÖVERKLAGAR

Den som vill överklaga hovrättens avgörande ska göra detta genom att skriva till Högsta domstolen.

Skrivelsen ska dock skickas eller lämnas till hovrätten. Den ska ha kommit in till hovrätten senast den dag som anges i slutet av det överklagade avgörandet.

Beslut om häktning, restriktioner enligt 24 kap 5 a § rättegångsbalken eller reseförbud får överklagas utan tidsbegränsning.

Det krävs prövningstillstånd för att Högsta domstolen ska pröva ett överklagande. Högsta domstolen får meddela prövningstillstånd endast

1. om det är av vikt för ledningen av rättstillämpningen att överklagandet prövas av Högsta domstolen, eller
2. om det finns synnerliga skäl till en prövning, såsom att det finns grund för resning eller att domvilla förekommit eller att målets utgång i hovrätten uppenbarligen beror på grovt förbiseende eller grovt misstag.

Överklagandet skall innehålla uppgifter om

1. klagandens namn, adress och telefonnummer,
2. det avgörande som överklagas (hovrättens namn och avdelning samt dag för avgörandet),
3. den ändring i avgörandet som klaganden yrkar,
4. varför klaganden anser att avgörandet ska ändras,
5. de omständigheter som klaganden åberopar till stöd för att prövningstillstånd ska meddelas,
6. de bevis som klaganden åberopar och vad som ska styrkas med varje bevis.